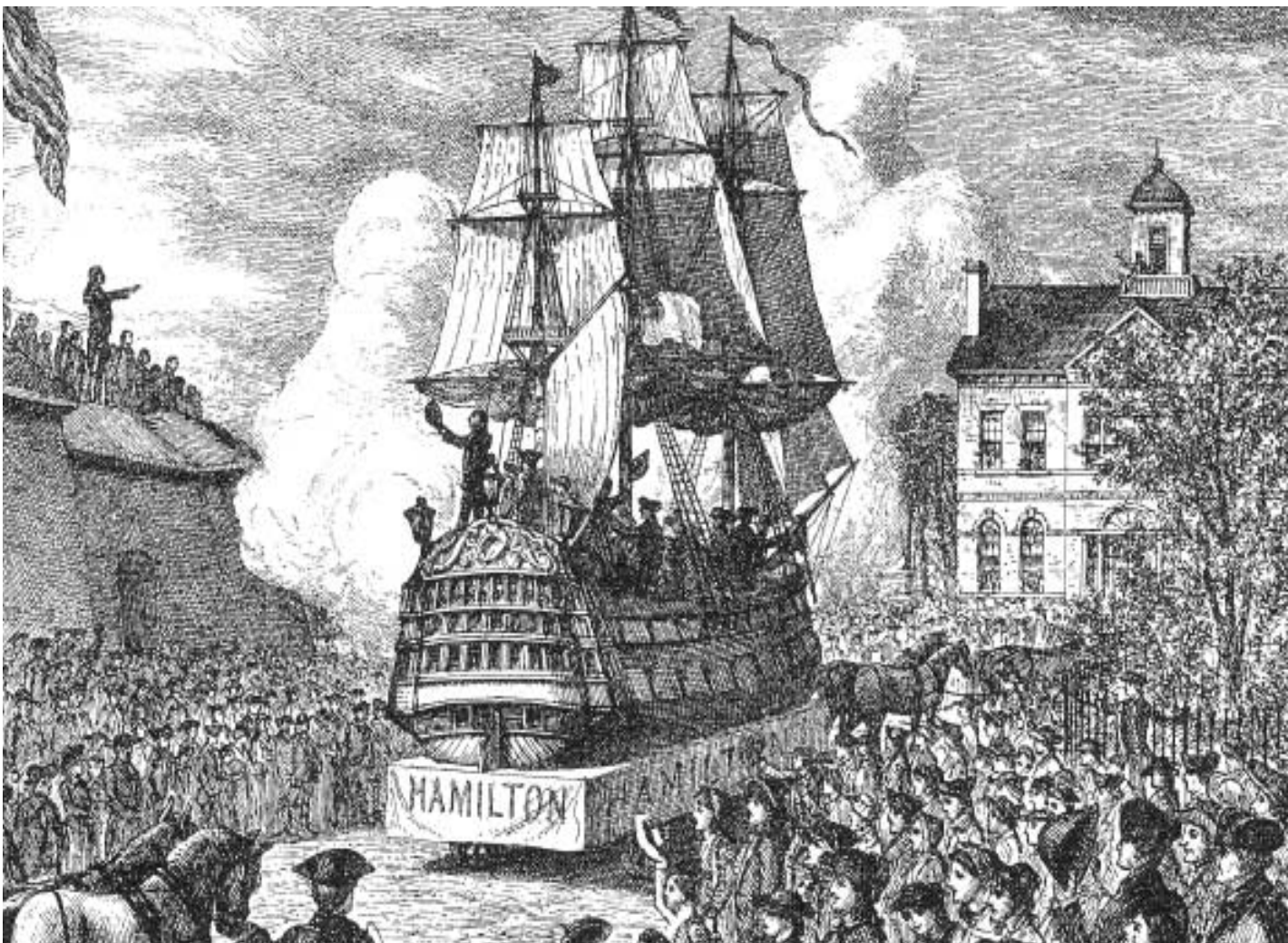

2 bap

KONSTITUSIÝANYŇ DÜŞÜNDIRILIŞI

«FEDERALISTIŇ ÝAZGYLARY»

*«Näme, döwlet häkimiýeti
ynsanyň kimdigini açyp
görkezýän beýik güýç
dälmidir eýsem?»
– Jeýms Medison
«Federalistiň ýazgylary»,
1787–1788 ýý.*

ABŞ-nyň Konstitusijasynyň kabul edilenine bagyşlanyp, Nýu-Ýorkda geçirilen baýramçylyk dabarasynda «Gamilton» adyny göterýän we «döwlet gämisiniň» alamatyny berýän tekerli gämi. «Federalistiň ýazgylarynyň» awtory Aleksandr Gamilton Nýu-Ýorkda Konstitusijany esaslandyryjylaryň öňbaşçysy hasap edilýär.

Amerikany esaslandyryjylaryň biri, soňra ýurduň üçünjü prezidenti edilip saýlanan Tomas Jefferson «Federalistiň ýazgylaryna» ýokary baha berip, ony «döwlet häkimliginiň esasy ugurlaryna düşündiriş berip bilen iň gowy ýazgylardyr» diýip belleýär. Jon Stýuart Milliň pikiri boýunça bolsa, «Federalist» – 85 sany gysga eserlerden durýan ýygyny aslyýetinde şeýle diýlip atlandyrylýardy – «biziň elimizde bar bolan döwlet häkimliginiň meseleleri boýunça taýýarlanan ylmy işleriň içinde iň bir nusga alarlyk işdir». 1835-nji ýylda bolsa, ýiti garaýyşly fransuz syýasy düşündiriş berijisi Aleksis de Tokwil şeýle diýip ýazýar: «Federalistiň ýazgylary» diýseň ajaýyp kitap bolup, onuň bilen ähli ýurtlaryň döwlet işgärleri hökmany suratda tanyş bolmalydyrlar».

Häzirki zaman taryhçylary, ýuristleri, syýasatşynaslary, «Federalistiň» Birleşen Ştatlarda häzire çenli syýasy pelsepe we döwlet häkimliginiň anyk meseleleri boýunça ýazylan iň bir saldamly işdigi bilen umuman razylaşýardylar. Bu meşhur işi Eflatunyň «Respublika», Aristoteliň «Syýasat», Tomas Gobbisýň «Lewiafan» eserleri bilen deňeýärdiler. Latyn Amerikasynyň, Aziýanyň we Afrikanyň ençeme täze döwletleriniň ýolbaşçylary öz ýurtlarynyň konstitusiýalaryny taýýarlanlarynda hökmany suratda «Federaliste» ýüzlenýärdiler.

1787-nji ýylyň 17-nji sentýabrynda Filadelfiýada ABS-ýň Konstitusiýasynyň taslamasyna gol çeken wekiller şeýle şert goýdular-bu resminama 13 ştattan diňe 9-synda tassyklaýjy konwentler tarapyndan kabul edilen ýagdaýynda ol öz güýjüne girip biler. Degişli bellikle-

riň ýokdugyna garamazdan, eger-de iki esasy ştatda-Nýu-Ýorkda we Wirjiniýada Konstitusiýanyň agzalan taslamasyna garşy ses berilen ýagdaýynda hem-de, bu ştatlaryň çäkleriniň ululygy we olarda bar bolan häkimligiň giň gerime eýedigini göz önünde tutsaň, onda elbetde, bu işi bökdemek howpy abanýardy. Konstitusiýa barada Nýu-Ýorkuň hem, Wirjiniýanyň hem wekilleriniň pikiri düýpgöter gapma-garşy gelýärdi. Nýu-Ýorkyň gubernatory Jorj Klinton ozüniň Konstitusiýanyň taslamasyndan närazydygy barada öňden öz pikirini aýdypdy.

Şeýle çäksiz uly baha eýe bolan we uly abraýdan peýdalanan «Federalistiň ýazgylary» ýaly şeýle ägirt iş, geçirilen ylmy barlaglaryň netijesinde we döwlet häkimliginiň guramalarynda amala aşyrylan amaly işleriň täsiri bilen toplanan, ägirt uly durmuş tejribesiniň miwesi bolup görünmegi hem ähtimal. Emma, hakykatda bolsa, bu ýazgylar iki sany ýaş adam tarapyndan amala aşyryldy. Olar Nýu-Ýork ştatyndan 32 ýaşly Aleksandr Gamilton we Wirjiniýa ştatyndan 36 ýaşly Jeýms Medison dagydyr. Olar öz işlerini howlup ýazypdyrlar-kähatlarda, bir hepdede dört sany eser taýýar edilýärdi. Ýokary Suduň başlygy bolan, tanymlaşyly alym Jon Jeýe bolsa «Federalistiň ýazgylaryndaky» eserleriň bary-ýogy başsisi degişlidi.

Rewolýusiýa döwri ABS-ýň ilkinji prezidenti Jorj Waşingtonyň kömekçisi bolup işläň A. Gamilton öz göz önünde tutan wajyp taslamasyny amala aşyrmak üçin Medisona we Jeýe bu işe goşulmagy haýyş edipdi. Olaryň esasy maksady Konstitusiýanyň işläp düzülen taslamasyny Nýu-Ýorkuň konwentiniň tas-

syklamagyny gazanmakdy. Olaryň her biriniň aýry-aýrylykda «Publiý» tahlusy (lakamy) bilen Nýu-Ýorkuň gazetlerinde Konstitusiýany düşündirmek we ony goramak maksady bilen yzygiderli çykyş etmek meýilleri bardy.

Taslamanyň başyny başlaýjy Gamiltondy. Ol iberilen hatlardan maslahata goýuljak 51 sanysynyň yzygiderliligini belläp, olaryň köpüsini düşündirmäge girişdi. Şolaryň içinde has täsirilisi Medisonyň 29 sany hatydy. Çünki, olarda gönümelik, deňagramlylyk we paýhas güýji agdyklyk edýärdi. Ýöne, bir zat welin, düşnüksiz bolup galýardy. 1787-nji ýylyň oktýabr we 1788-nji ýylyň maý aýlary aralygynda ýazylan «Federalistiň ýazgylary» Nýu-Ýork ştatynyň göwümsiz bolsa-da, Konstitusiýany tassyklamagynda aýgyltaýjy rol oýnadymyka? Ýöne nähili bolanda-da, bu eserleriň Konstitusiýa düşündiriş berip bilýän uly bir işdigine hiç hili şübhe ýokdur.

FEDERALIZMIŇ TÄZE GÖRNUŞI

«Federalistiň ýazgylarynda» aýdyň beýan bolan pikir federalizme berlen täze kesgitleme bilen tapawutlanýardy. Monarhiýa tarapyndan ejir çekdirilen onki amerikan kolonistleri öz garşydaşlaryny rewolýusion göreşde ýeňenlerinden soň, onki düzüminiň derejine merkezleşdirilen we çäklendirilen düzüminiň bolmagyny käbir isläp hem duranokdylar. Ýöne, aýry-aýry ştatlaryň biri-birine bolan gabanjaňlyk we bäsdeşligi netijesinde dörän durnuksyzlygy we guramaçylyksyzlygy özünde jemläň «Konfederasiýanyň makalalarynyň» täsiri astynda toplanan tejribeler bu adamlarda güýçli milli döwlet döretmekde üşükl bolmak-

laryna ýardam etdi. «Federalistiň ýazgylarynyň» käbir eserlerinde hiç bir ýurtta amala aşmadyk deňagramlylygyň täze häsiýetini gazanyp boljakdygy barada tassyk edilýärdi. Dogrudanam, «Federalistiň ýazgylary» Nýu-Ýork ýaly port şäheriň söwda bähbitlerini arayan Gamiltonyň milletçilik meýilleri bilen, Medisonyň köphalatlarda Wirjiniýa fermerlerine mahsus bolan ýolbaşçy guramalaryň häkimligine münkirlik etmek sereşaplylygynyň arasynda deňagramlylyk bolup hyzmat edýär.

Medison «Konfederasiýanyň makalalarynda» göz önünde tutulan, her bir ştatyň hökmany garaşsyzlygyny milli bähbitleri gozgamaýan her bir welaýatda ulanyljak «galan-gaçak garaşsyzlygy» bilen çalşyrylmalydygy barada pikiri teklipl etdi. Ol Konstitusiýany tassyklamak işi milletçiligi däl-de, federalizm düşünjesini aňladýar diýip tassyklaýar.

Gamilton «ylalaşyklyk» diýip at goýan milli hökümetiň we ştatlaryň hökümetiniň ygtyýarlyklaryny hödürledi. Ol Günüň daşyndan hereket edýän planetalaryň nusgasynda mysal getirmek bilen şeýle hereketiň aýratyn statusy aýap saklamaga itergi berýändigini aýdýar. Ygtyýarlyklaryň ylalaşyklary baradaky öz garaýyşyny goramak bilen, ol merkezi häkimiyete uly ynam bildirdi. «Federalistiň ýazgylarynyň» awtorlarynyň arasynda bolan agzalaýyga garamazdan, olar onki ösüşlerden mazalyja sapak alypdylar: başyňy alyp çykmak ýaly ýurtta abraýa eýe bolmak häsiýeti, örän wajyp, emma çäklendirilen ygtyýarlyklaryň merkezi häkimiyete berilmegini talap edýärdi. «Federalistiň ýazgylarynyň» awtorlary şeýle işleriň aýry-

aýry ştatlaryň özboluşly aýratynlyklaryna we awtonomiýasyna zyýan ýetirmezden amala aşyryljakdygyna ynanýardylar.

BÖKDENÇLIKLERIŇ WE GAPMA-GARŞYLYKLARYŇ ULGAMY

«Federalistiň ýazgylary» ýaly syýasy edebiyatda ilkinji gezek döwlet häkimligini çäklendirmek maksady bilen we wezipeden hyýanatly peýdalanmak ýaly işiň garşysyna bökdençlik we gapma-garşylyk usullary bilen hereket etmek baradaky pikir hem öz beýanyny tapýar. Bu sözler, esasan hem, iki palataly legislatura, ýagny kanun çykaryjy guramanyň jemine degişlilikde ulanylýar. Ony bolsa, Gamilton hem, Medison hem, döwlet häkimiyetiniň in bir berk şahalarynyň biri hasap edýärler. Ilkibaşdaky pikire görä, ştatlaryň kanun çykaryjy guramalary tarapyndan saýlanylýan has konserwatiw Senat tarapyndan peýdalanylýan bökdençlikleriň we gapma-garşylyklaryň ulgamyna hyjuwly, halk sesi arkaly saýlanylýan Wekiller Palatasy öz täsirini ýetirmelidi. (Konstitusiýa degişli 1913-nji ýylda kabul edilen 17-nji Düzediş bu düzgünnamany üýtgetdi, senatorlar hökmany suratda halkyň ses bermegi bilen saýlanylmalý edildi). Emma, şeýle bir ýagdaý ýüze çykdy, ýagny Medison «bir wezepe beýleki wezipäni saklamaly» diýip, umumy jähtden tassyklaýardy, Gamilton bolsa, «demokratik assambleýa demokratik Senat bilen saklanylmalýdyr we bu iki gurama hem baş demokratik magistrat, ýagny ýerine yetiriji gurama tarapyndan bökdençlige degişlidir» diýip belleýär.

Gamilton özüniň in bir ajaýyp 78-nji eserinde milli kanun çykaryjy guramalar

we ştatlaryň kanun çykaryjy guramalarynyň kabul eden Konstitusiýa degişlilikdäki ol ýa-da beýleki kanunlar babatda Ýokary Suduň karar etmegini gorap çykyş etdi. Onuň aýtmagyna görä, «sud gözegçiligi» ygtyýaryny özünde saklaýan bu ägirt uly taryhy ähmiýete eýe güýç, legislatura baglylykda, bökdençligi döretmäge ýeterlik ýagdaýy bar. Çünki, «legislaturadaky fraksionlylygyň ýaramaz ysly demi adalatlylygyň arassa gözbaşyny zäherläp biler». Gamilton sesleriň agdyklyk edýän ýagdaýynda parlamente suduň islendik kararyny ýatirmaga rugsat berýän inlis ulgamyny biragy-zadn inkär edýär. Tersine, sudlar we sud guramalary çäklendirilen Konstitusiýanyň daýanjy bolmalýdyr, çünki, olar bu resminamany kanun çykaryjy häkimiyetiň kast etmeginden goraýardy». Diňe Konstitusiýa düzediş girizmegiň ykjam we kyn işleri amala aşyrylanda, ýa-da Ýokary Suduň agzalaryna olary başga nukdaýnazary kabul etmäge razy etmek maksady bilen ýuwaş-ýuwaşdan täsir edilende, resminamanyň sud tarapyndan düşündirililişini düýpgöter üýtgedip bolar».

ADAMYŇ TEBIGATY, DÖWLET HÄKIMIÝETI WE ŞAHSYÝETIŇ HUKUGY

Bökdençlikleriň we gapma-garşylyklaryň ulgamy adam tebigatynyň çuňňur hakyky bahasyna daýanýar. Eger, Medison we Gamilton bir tarapdan adamlar öz ýagşy hereketlerinde özlirini akylyly-başly alyp barýarlar, olar tertipli bolmaga endik edýärler, adalatlylygy gorap saklaýarlar diýip belleşer, ikinji tarapdan bu döwlet işgärleri başga pikiri hem orta atýarlar, ýagny adamlar göç-

günlilige özlirini aldyrýarlar, olar çy-damsyz bolýarlar, köplenç hem açgözlü-lige ýüz urýarlar. «Federalistiň ýazgylaryndaky» özüniň belli bölekleriniň biri bolan erkinligi gorap saklamak üçin nähili çäreler hökmany diýen soragyň maslahaty geçirilenden soň, Medison şeýle diýip ýazýar: Eger, adamlar perişdeler bolan bolsadylar, onda olara hiç hili döwlet häkimiyeti gerek hem bolmazdy. Eger-de, perişdeler höküm süren bolsa-lar, onda döwlet häkimiyetiniň üstünden ne içki, ne-de daşky gözegçilik bolardy. Döwlet häkimiyeti döredilen ýagdaýyn-da haçan-da, onuň çäginde bir adamlar beýleki bir adamlaryň üstünden höküm sürenlerinde, şeýle bir ägirt üly kynçylyk bilen çaknyşýarsyň: ilki bilen häkimiyet kime gönükdirilen bolsa, olaryň üstünden hem höküm sürmeli, soňra bolsa, şol häkimiyeti öz-özüniň üstünden gözegçilik etmäge borçlandyrmaly».

«Federalistiň ýazgylarynyň in bir haýran ediji we özboluşly eserlerinden onuň 10-njy böleginde Medison bu iki taraplaýyn meseläniň çözgüdini tapjak bolýardy. Ony alada goýýan esasy zat, ol hem «ilki bilen fraksion, ýagny özbaşdak toparlaryň eden-etdiliklerini syndymaly we olary berk gözegçilik astyna almaly. Bu toparlaryň esasynda ol syýasy partiýalaryň hereketleriniň bardygyny duýýardy we olaryň bolsa, halk häkimiyeti üçin diýseň howpludygyny aňýardy: «Olaryň esasynda, men käbir raýatlary göz önünde tutýaryn. Olar bir topara birleşip, umumy meýillere dalaşyp hereket edýärdiler-göçgünlilige we haýsy hem bolsa, bir bähbit üçin hereket edip, beýleki raýatlaryň hukuklaryna, ýa-da jemgyýetiň hemişelik

we umumy bähbitlerine zyýan berýärdiler».

Beýleki raýatlaryň hukugyna howp salýan bu göçgünlikler we bähbitler dini ýa-da syýasy häsiýetlere eýe bolup biler, ýa-da bolmasa, hemişe bolup durýan ýagdaý, ol-da ykdysady maksatlar üçin bagly bolmakdyr. Suw paýlaşygy bu fraksion-özbaşdak toparlaryň göreşinde gapma-garşylyk baýlaryň we garyplaryň arasynda, ýa-da karzyna pul berýänleriň we bergidarlaryň arasynda bolup biler. Ol göreşiň haýsy hem bolsa, bir şahsy emläge eýe bolmak üçin-de alnyp baryl-magy ähtimal.

Biri-birine çapraz gelýän talaplary kanagatlandyrmak üçin, ýa-da şol gapma-garşylyklar netijesinde döreýän jeddeleriň soňuna çykmak üçin dogruçyl, aňly-düşünjeli we erkin adamlar nähili täsir edip bilerler? Eger-de, göçgünliligi ýa-da şahsy bähbitleri gadagan edip bolmaýan bolsa, onda döwlet häkimiyetiniň haýsy hem bolsa, bir güýji islendik fraksiýanyň-toparlansygyň, ol köpçüligiňki bolsun, ýa-da az sanly adamlaryňky bolsun, tapawudy yok, olaryň öz islegleriniň umumy bähbitlere zyýan getirýän ýagdaýlaryna garşylyk görkezmelidir. Medisonyň tassyklamagyna görä, ol ýa-da beýleki höküm ediji toparlansykdan goranmagyň in bir oňaly tarapy, ol hem respublikan (ýa-da wekilçilikli) partiýa dolansygydyr. Çünki, onuň jemgyýetçilik pikirini gowulandyryan we ýaýbılandyryan niýeti bolup we şu maksat bilen hem olary ol ýa-da beýleki saýlantgy raýat toparlaryň arasyndan eriş-argaç edip geçirýär.

Medisonyň pikirçe, ýene wajyp işleriň biri ol hem, respublikanyň geografiki

we halk bazalaryny giňeltmekdir. Bu milli döwletde göz önünde tutulyp, onuň döredilmegi Konstitusiyada hem teklipe edilýär. Ol şeýle diýip ýazýar: «Uly respublikada kiçi respublikadaka görä, her bir wekil raýatlaryň köplüginin ses bermegi bilen saýlanylýar. Şonuň üçin mynasyp däl kandidaturalara işde öz bet niýetli mekirliklerinden üstünlikli peýdalanmaga kynçylyk dörrär. Şeýle mekirliklere bolsa, saýlaw döwürleri köp ýüz urdular. Fraksion-toparlanyşyklaryň ýolbaşçylarynyň täsiri olaryň wekilçilik edýän ştatlarynda hem göçgünligiň ýalňyzy tutaşdyryp biler. Ýöne, bu ýolbaşçylara beýleki ähli ştatlary ot aldyrtmaga başartmaz».

Bu eserde erjellik bilen plýuralizm garaşy hödür edilýär. Ol bolsa, saýatlyk hökmünde şahsyýetiň köptaraplaýyn özüni görkezmek ukybyny we onuň erkinligini üýtgeşiklik hökmünde goldaýar. Bu üýtgeşiklik bolsa, özüniň önde goýan maksadyna ýetmekde, ýagny gapma-garşy göçgünligi we bähbitlere dogry täsir etmek üçin bitaraplygy saklamaklyk wajyp bolup durýar. Şeýle meňzeşlige ABŞ-nyň köpsanly dini ynançlarynyň haýsy hem bolsa, bir agdyklyk edýän ybadathanasynyň tassyklamakda mümkinçiliklere ýol bermeýän ýagdaýlarynda hem duş gelmek bolýar. Ştatlaryň dürli-dürliligi, olarda ýerleşýän köpsanly özboluşly etraplar we dürli bähbitlere eýerýän toparlar, hakykatdan, bütin ýurduň çäginde öjükdiriji we kuwwatly zulum ediji toparlanyşykdan, ýa-da partiýalardan ýeňiş gazanmak mümkinçiliklerini çetleşdirýär. Medisonyň bu pikirine subutnama hökmünde esasy amerikan syýasy partiýalarynyň

ewolýusiyasyndaky özgerişlikleri mysal getirmek bolar. Olaryň iş tejribesine aramça hereket etmek meýli we ideologiki metodlardan ýüz öwürmek häsiýetler mahsusdy. Çünki, şol partiýalaryň her biri giň üýtgeşik toparlanyşlary we ykdysady bähbitleri bilen tapawutlanýardylar.

HÄKIMIÝETIŇ BÖLÜNIŞIGI

Döwlet häkimiýetiniň dürli pudaklarynyň arasynda häkimiýeti bölmek pikiri merkezleşdirilen häkimiýetiň zor salmagyndan gutulmak üçin döredilip, ol bökdençlikleriň we gapma-garşylyklaryň ulgamynyň in bir ygtybarly toparyna girýär. Emma, «Federalistiň ýazgylarynyň» awtorlary häkimiýetleri bölmek işinde ýene bir wajyp artykmaçlygy görýärler, ýagny ol döwlet häkimiýetiniň netijeliligini ýokarlandyryňar we onuň täsirirliligini güýçlendirýär. Ýöriteleşdirilen wezipeler bilen çäklendirilen dürli döwlet häkimiýetleri bir tarapdan ýörite ekspert düşüňjelerini baýlaşdyryňarlar, ikinji tarapdan bolsa, olar öz ýerine ýetiren işlerine buýsanýarlar. Eger, häkimiýetiň şu pudaklary biri-birleri bilen habarlaşyp, ýa-da bolmasa käbir derejede biri-birini gaýtalap işlemedik ýagdaýlarynda şeýle netijeler bolmasa-da bolmazdy.

Hil diýilýän zat bir işe, wezipä kesgitleýji täsir edip biler, emma başga bir işe gezek gelende, ol oňa zyýan berip biler. Mysal üçin, Gamilton şeýle hasap edýär: «ýerine ýetiriji häkimiýetiň iş çygrynda güýjüň ulanylmagy» ýurdy daşarky hüjümlerden goramakda, kanunlaryň adalatly ulanylmagynda we şahsyýetiň bähbitleriniň we erkinliginiň goralmagynda diýseň wajypdyr; ol bula-

ry hukuk hökmünde seredýär we olaryň biri-birisi bilen berk baglanyşyklydygyny belleýär. Şol bir wagtda-da, güýç bilen däl-de, eýsem-de «oňat ölçerilip mesele çözüleni we akyly-paýhasa daýanylanda» bu ýagdaýlar kanun çykaryjynyň in gowy häsiýetleri bolup durýar. Kanun çykaryjy bolsa, halkyň ynamyny ödemeli we jemgyýetiň agzalarynyň dürli bähbitler boýunça agzybir bolmaklaryny gazanmalydyr.

Bu tapawut ol ýa-da beýleki döwlet häkimiýetiniň başlangyçlaryny amala aşyrmakda hökmanydygyny düşündirýär, ýagny näme üçin ýerine ýetiriji häkimiýet bir adamyň-prezidentiň elinde bolmaly, çünki ýerine ýetiriji häkimiýet köpsanly ýolbaşçylaryň elinde bolan ýagdaýynda ol gowsaklyga alyp barar we döwletde adatdan daşary agyr ýagdaý döwründe döwlet häkimiýetiniň wajyp çäreleriniň başa barmazlygyna» täsir eder. Haçan-da, halkyň islegini beýan edýän kanun çykaryjy häkimiýet giňişleýin maslahatyň netijesinde özüniň hemmetaraplaýyn ölçerilen kararyny ol ýa-da beýleki kanuny kabul etmek bilen girizýän bolsa, onda ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýolbaşçysy hiç bir erkine goýbermezlikden, betnebis adamlaryň, ýa-da toparlaryň hiç bir geline gitmän, barlyşyksyz bu karary durmuşa geçirmäge borçludur. Daşary ýurtlar tarapyndan hüjüme geçilen halatynda bolsa, ýerine ýetiriji häkimiýetiň ýolbaşçysy gysgaly we täsirli jogap çärelerini görmäge, olary kabul etmäge ygtyýarlyklary we güýji bolmalydyr. Sud häkimiýeti barada aýdylanda bolsa, bu ýerde işiň talap edilýän hili aýratyn häsiýete eýe bolmalydyr: ýerine ýetiriji häkimiýete mah-

sus bolan güýç we derrew karar çykaryp bilýän ukyp däl, halkyň hal-ýagdaýyna ünsli seslenip bilýän, ýa bolmasa kanun çykaryjy häkimiýetiň wekiliniň oňlamaýan aýratynlygy bolan ylalaşyga gitmek ukyby hem däl-de, in esasy güýç «dogruçylyk we mylaýymlykdyr». Mundan başga-da, ömürlük möhlete saýlanan sudýalar şeýle ýagdaýda jemgyýetçiligiň ýerine ýetiriji we kanun çykaryjy häkimiýetleriniň täsirinden azat bolýarlar.

SYÝASATYŇ ÖMÜRLIK SORAGLARY

«Federalistiň ýazgylarynda» döwlet häkimiýeti, jemgyýet, erkinlik, rehim-sizlik we syýasatçynyň tebigaty barada ýatda galaýjak bellikleri tapanmak hemişe başardyp duranok. Ýöne, nähili bolanda-da, «Federalistiň ýazgylary» kitaby syýasy taglymatyň we tejribäniň Gamilton bilen Medisonyň galdyran ömürlük soraglary bilen çynlakaý gyzyklanýan üçin ýan kitaby bolup galýar. «Bu amerikan publisistleri tarapyndan şu wagta çenli in bir dilewarlyk, gutarnyklylyk we görelde alarlylyk bilen berilen jogapdyr» diýip, syýasy ulgamlaryň taryhy boýunça belli hünärmen Klinton Rossitor XX asyryda ýazýar. – «Federalistiň ýazgylary» işiniň esasy pikiri, manysy şu aşakdakylardan durýar: «Erkinlik bolmasa, bagt hem bolmaz, erkinlik hem öz-özüni dolandyrmasyz bolmaýar, öz-özüni dolandyrmagy hem konstitusiasyz göz önüne getirmek mümkin däl, konstitusiyada ahlaksyz bolup bilmez-şu sanalan ähli beýik eşretler hem durnuklylyk we tertip – düzgün bolmasa, bolup bilmezler». □